

Partimotion

Motion till riksdagen 2016/17:1987

av **Jonas Sjöstedt m.fl. (V)**

Att förebygga och motverka våldsbejakande extremism

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut	1
Inledning	3
Kunskap och kompetens	6
Forskning om antidemokratiska budskap	6
Utvärdering av kunskapshusen	6
Nationellt kunskapscentrum	7
Samordning och samverkan	7
Kommunala handlingsplaner	7
Nationell samordning mot våldsbejakande extremism	8
Samordning mellan kommuner och myndigheter	8
Sociala medier	9
Medie- och informationskunnighet (MIK) i skolan	11
Rekrytering via sociala medier	11
Övriga insatser	13
Försvåra för vapensmuggling	13
Permanent den nationella stödtelefonen	14
Socialt förebyggande arbete och sociala insatsgrupper	14

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vetenskapsrådet bör få i uppdrag att initiera forskning om antidemokratiska budskap, med särskilt fokus på sociala medier, och hur dessa budskap tolkas av och påverkar mottagaren, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att arbetet med kunskapshusen utvärderas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur fler kommuner ska ges möjlighet att inrätta kunskapshus och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att det skapas ett nationellt kunskapscentrum för stöd till välfärdens personal i deras arbete mot och möten med våldsbejakande extremism och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länsstyrelserna bör, med utgångspunkt i den nationella samordnarens arbete, få i uppdrag att samordna och stödja kommunernas arbete med att ta fram handlingsplaner och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nationella samordnarens verksamhet bör bli permanent genom att det skapas en ny myndighet med uppdrag att stödja och samordna andra aktörers arbete mot våldsbejakande extremism och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nya myndigheten bör ges mandat att initiera forskning om våldsbejakande extremism och utvärdera olika vidtagna insatser och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av relevant lagstiftning och regleringsbrev till berörda myndigheter i syfte att öka förutsättningarna för bättre samordning samtidigt som skyddet för den personliga integriteten värnas och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning som får till uppgift att se över om och hur företag inom sociala medier kan involveras i arbetet för att motverka radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande extremistmiljöer och vilket eventuellt rättsligt ansvar som kan och bör åläggas dem och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utredningen även bör uppdras att göra en övergripande översyn av lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor (BBS-lagen) med särskilt fokus på frågan om våldsbejakande extremism och med syfte att lagen ska förtydligas och bli mer lätt att tillämpa samt att det, i den mån det bedöms vara behövt och motiverat, föreslås skärpningar av BBS-lagen och angränsande lagstiftning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att pilotverksamheten med Röda Korsets stödtelefon blir permanent och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att det görs en uppföljning av rapporten Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser som Nationella operativa avdelningen hos polisen

tog fram 2015 och att det utifrån uppföljningen föreslås lämpliga åtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lämplig aktör, förslagsvis den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, bör ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för konkreta förebyggande insatser på lokal nivå och vid behov bistå med hjälp och vägledning för att arbetet ska implementeras och komma igång, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Inledning

I Sverige har det över tid funnits olika former av och grupperingar med antidemokratiska och våldsamma åsikter. I dag finns det i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska miljöer i Sverige som inte accepterar de grundsatser som det öppna demokratiska samhället vilar på: våldsbejakande högerextremism, våldsbejakande vänsterextremism och våldsbejakande islamistisk extremism. Utöver detta finns ensamagerande extremister som kan motiveras till våldshandlingar av olika ideologier, men inte tillhör etablerade grupper eller nätverk.

I den här motionen kommer vi i huvudsak att fokusera på våldsbejakande islamistisk extremism och vilka åtgärder som behövs för att förebygga och motverka den. Detta är en aktuell fråga som vi anser behöver nyanseras. Frågan om våldsbejakande extrema miljöer är dock ingen ny företeelse och motionens förslag och analys kan även generellt sett appliceras på andra extremistmiljöer. Motionens förslag berör således inte frågan om terrorism och rättsväsendets hantering av olika terrorhandlingar.

Våldsbejakande extremism finns inom de flesta religioner, och runt om i världen finns det en rad exempel på politiska motsättningar och våld som motiveras med religiösa argument. Vi ser många exempel på att religion politiserar och används som slagträ i konflikter som egentligen har sin grund i auktoritära styren, socioekonomiska konflikter etc. I Nordirland har länge nationella, periodvis mycket våldsamma, konflikter funnits mellan katoliker och protestanter. I Indien finns djupa och delvis våldsamma motsättningar mellan grupper som hämtar sin legitimitet ur hinduism, sikhism och islam. I Mellanöstern finns oroshärdar där religion används för politiskt våldsamma syften med hänvisning till såväl islam som judendom och kristendom. Våldsbejakande extremism återfinns även inom vissa grenar av den s.k. bosättarrörelsen i Israel. I Burma, Sri Lanka och Thailand riktar buddister hot och våld mot muslimer.

Att resa för att strida utomlands är inget nytt fenomen utan har skett i alla tider, men motiven har skilt sig åt. Finska vinterkriget och andra världskriget är exempel på väpnade konflikterstrider där svenskar har rest iväg för att strida utomlands. Enskilda svenskar har genom åren rekryterats till andra länders arméer, privata säkerhetsföretag och enskilda väpnade grupper. De senaste åren har vi t.ex. haft svenska medborgare som rest till Ukraina för att delta i striderna där eller som tagit värvning i Israels armé. Sedan början av 90-talet har vi sett en ny form av rekrytering av svenskar till väpnade konflikter genom att unga personer i Sverige anslutit sig till väpnade islamistiska grupper utomlands. Inledningsvis var målet för resorna Somalia och Afghanistan. Under de senaste fem åren har det skett en markant ökning i rekrytering och antal personer som reser för att delta i väpnade konflikter utomlands.

Den politiska debatten fokuserar mycket på den islamistiska extremismen och många påverkas av framhastade politiska förslag som misstänkliggör alla muslimer som potentiella terrorister, undergräver rättsstatens principer och inskränker de mänskliga rättigheterna. Vi ser en ökad polarisering där många muslimer ställs inför valet att ge upp sin identitet och tro för att assimileras in i det europeiska samhället eller helt exkluderas. Islamofobi och ökat inflytande för högerextrema partier spelar jihadisterna i händerna och förstärker deras världsbild. Sverige måste därför vara konsekvent i sitt agerande mot destruktiva grupperingar och de människor som finns i våldsbejakande miljöer oavsett vilken extremistmiljö det handlar om samt, naturligtvis, vidta åtgärder för att motverka dessa grupper. Samtidigt är det helt avgörande att vårt samhälle slår vakt om religionsfriheten, motverkar islamofobi, bedriver en aktiv inkluderingspolitik och värnar möjligheterna att vara troende muslim och delaktig medborgare i vårt gemensamma samhälle.

Vi vet utifrån erfarenheterna av högerextremism i vårt land att arbetet mot våldsbejakande miljöer måste vara uthålligt och långsiktigt för att vara framgångsrikt. På samma sätt som våldsbejakande högerextrema miljöer kunnat få fäste och frodas över decennier och generationer på vissa orter riskerar vi att stå inför starka våldsbejakande jihadistiska miljöer som överlever under decennier om vi inte agerar. Arbetet mot våldsbejakande extremism kan därför inte bedrivas i projektform, utan det kommer behöva vara ett centralt uppdrag för myndigheter, civilsamhälle, välfärdens olika delar och de religiösa samfundet under lång tid framöver. Det finns inga enkla och snabba lösningar. Vi vet också att våldsbejakande miljöer skiljer sig åt, det som funkar i en miljö kan misslyckas i en annan. Varje insats måste därför bygga på de lokala och unika förutsättningarna. Att försöka kopiera andra modeller i detalj eller hitta en gemensam lösning för alla miljöer är i grunden dömt att misslyckas. Därmed inte sagt att det inte finns gemensamma nämnare och därmed likartade åtgärder som kan vara verksamma på ett generellt plan för att förebygga våldsbejakande extremism.

Det finns många förklaringsmodeller kring varför personer radikaliserar till våldsbejakande miljöer. Modellerna utgår ofta från enskilda individers handlingar som sedan appliceras på gruppnivå och att radikaliseringsen är en linjär process som sker genom olika steg. Problematiken är dock mer komplex än så. En radikaliseringsen sker i en kontext där många olika komponenter spelar in. Radikaliseringsen bör ses inom en socialpolitisk ram, där social osäkerhet, arbetslöshet, otrygghet, skola och hopplöshet inför framtiden spelar sin roll. Även manliga destruktiva miljöer, kriminella beteenden och könsroller spelar in. Mycket tyder på att många av dem som i dag rekryteras till exempelvis våldsbejakande jihadism i Sverige har en kriminell bakgrund och/eller lider av psykisk ohälsa. Det finns även en koppling mellan våldsbejakande jihadism och organiserad brottslighet där de olika grupperingarna och miljöerna gynnar varandra och rekryterar från varandra.

Det finns tydliga och destruktiva patriarkala strukturer i och kring extremistmiljöer. Det är framförallt män under 25 år som dras till extrema grupperingar och åsikter och som radikaliserar och det är i miljöer som hyllar den aggressiva maskuliniteten som radikaliseringsen sker. Män som hyllar krig, blod, våld och som hatar kultur och ser kvinnor som underlägsna varelser. Detta är en nidbild av maskulinitet, dragen till sin yttersta spets. Därför behövs problematiken med extremism och rekrytering också förstås och angripas utifrån de existerande stereotypa och destruktiva könsroller som finns och som framhålls, förstärks och reproduceras av de våldsbejakande grupperna. Män är överrepresenterade bland sympatisörer och resande till våldsbejakande grupper,

men det finns även kvinnor som medverkar, deltar och reser iväg. Det finns tendenser som visar att mäns och kvinnors uppgift och funktion i våldsbejakande miljöer som Daish skiljer sig åt – männen strider medan kvinnor huvudsakligen förväntas fokusera på det reproduktiva arbetet.

I rapporten Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet (Statens medieråd, 2013) hänvisas till en studie av avhoppade nynazister i Sverige (Kimmel, 2007) där det poängteras att dessa unga mäns nazistiska engagemang var en maskulin passagerit snarare än en ideologiskt övertygad kamp. Inlemmandet och deltagandet i den nazistiska gemenskapen hade för de avhoppade varit ett sätt att hävda sig gentemot mobbare, bli populär hos tjejer och bli upptagen i en starkt sammanhållen grupp. När dessa behov inte längre upplevdes lika starkt längre så avtog engagemanget. Slutsatsen som kan dras är således att anammandet av ett våldsbejakande beteende hängde samman med en viss typ av maskulinitet snarare än en djupgående ideologisk övertygelse. Attraktionen hos denna våldsamma maskulinitet är i Kimmels artikel också sammanbunden med erfarenheter av personlig viktimisering i form av mobbning och social utsatthet. Statens medieråd anger i sin rapport att det är tänkbart att maskulinitetsideal – i kombination med andra faktorer – kan spela en roll för unga personers potentiella attraktion till de budskap som studien lyft fram. Det innebär inte att budskapens ideologiska dimension är betydelslös. Snarare kan maskulinitetsideal komplettera förklaringen av dess möjliga dragningskraft.

Vänsterpartiet anser att radikaliserings i första hand inte ska ses som en säkerhetspolitisk fråga, utan som en socialpolitisk dito. Vi vill därför se politiska initiativ och lagstiftning som framförallt stärker kommuners, civilsamhällets och andra aktörers arbete mot radikaliserings, snarare än en ensidig fokusering på rättspolitik och straffrättsliga aspekter.

När samhället lämnar vissa orter eller stadsdelar kan de våldsbejakande miljöerna slå rot. Sådana krafter har betydligt svårare att agera i ett lokalsamhälle där det finns en närvarande områdespolis som har invånarnas förtroende, mötesplatser i form av bibliotek, aktivt civilsamhälle och fritidsgårdar, samhällsinstitutioner i form av socialkontor, försäkringskassa och arbetsförmedling samt förskolor och skolor där personalen har resurser och tid att se varje barn. Ett samhälle där människor trivs och har framtidstro. Förebyggande åtgärder, ett starkt välfärdssamhälle, skola och möjligheten att få ett arbete, en god tillgång till kultur- och fritidsverksamhet, fungerande sjukvård och andra saker som ger goda framtidsutsikter till ett bra liv är grundförutsättningar för att motverka extremism. Vänsterpartiet har de politiska förslagen och svaren, en stark välfärd i samspel med konkreta åtgärder för att stärka demokratin och jämställdheten är vårt recept för ett demokratiskt samhälle utan våldsbejakande extremism. När demokratin hotas genom att människor begår terrorhandlingar, krigsbrott eller andra brott mot mänskligheten så behöver vi en proportionerligt och rättssäker lagstiftning för att de skyldiga ska kunna ställas till svars för sina handlingar och lagföras.

Det är samhällets ansvar att se till att människor har så pass många valmöjligheter i livet och framtidsutsikter att de inte måste vända sig till det extrema för att hitta en framtid. I en samhällsdebatt som domineras av domedagsdiskussioner om den världsekonomiska krisen, miljöförstöring och arbetslöshet söker sig människor utanför den vardagliga kontexten. Det förebyggande arbetet kan stoppa betydligt flera från att resa än vad repressalier för dem som redan rest kan. Förebyggande åtgärder står dock inte i motsättning till vissa repressiva åtgärder.

Kunskap och kompetens

Forskning om antidemokratiska budskap

Det behövs ytterligare forskning för att förklara vilka motiv och vilken roll sociala medier har i radikalisering och rekrytering samt fler studier som inbegriper intervjuer med sympatisörer och de som anslutit sig till dessa organisationer. Djupare kunskap om orsaker och riskfaktorer är också nödvändigt för att skapa ett adekvat förebyggande arbete.

I dagsläget är det svårt att mäta exakt vilken effekt eller inflytande som sociala medier har, om det är en avgörande faktor i radikaliseringsprocesser och rekryteringen eller inte samt hur sociala medier samspelar med yttre fysiska miljön.

Det är tunt med nationell och internationell forskning av hur barn, ungdomar och vuxna tolkar antidemokratiska budskap på sociala medier. För att fördjupa förståelsen av rekrytering till våldsamma extremmiljöer och ytterligare förbättra och utveckla motåtgärder krävs mer forskning. Det finns många obesvarade frågor som det behöver tittas närmare på: Hur vanligt är det att komma i kontakt med extremistiska våldsbejakande budskap? Genom vilka internetkanaler möter en dessa budskap: Facebook? Twitter? Youtube? Diskussionsforum? Extremmiljöernas egna webbplatser? Söker enskilda själva upp budskapen eller leds de dit genom länkar i forum som inte är renodlat extrema? Hur tolkar mottagarna budskapen? Är det ideologierna i sin helhet eller enbart specifika delar av dem som tilltalar, i så fall vilka? Vilka delar är svårare att förlika sig med? Finns det andra, icke-ideologiska delar av miljöerna som attraherar? I de fall budskapet inte attraherar – på vilka grunder och hur sker avståndstagandet? Är det ett normativt avståndstagande eller beror det på brister i argumentationen?

Det är i sammanhanget också av stor vikt att undersöka vilken betydelse mottagarna tillmäter budskap på internet jämfört med andra medierade budskap och icke-medierade sociala kontakter. Dessa frågor kan inte besvaras med mindre än att det genomförs omfattande receptionsstudier som fokuserar på mottagarna för budskapen i stället för budskapen i sig. I ideala fall skulle exempelvis en större kvantitativ enkätstudie kunna kombineras med kvalitativa djupintervjuer. Vetenskapsrådet bör därför få i uppdrag att initiera forskning om antidemokratiska budskap, med särskilt fokus på sociala medier, och hur dessa budskap tolkas av och påverkar mottagaren. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utvärdering av kunskapshusen

För att utveckla det förebyggande arbetet och värna lokaldemokratin mot miljöer som använder våld som redskap visar internationell erfarenhet att ett sammanhållet ansvar, inbäddat i ett lokalt nav, är en nödvändig förutsättning för att lyckas med det förebyggande arbetet. Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har i sitt arbete bl.a. identifierat att det saknas ett sammanhållet ansvar för att samla lokala resurser och expertis för att stärka samhällets beredskap mot lokala problem som tar sig våldsamma uttryck. Fyra kommuner – Borlänge, Göteborg, Örebro och Stockholm – har genom att prioritera frågan och investera resurser för att stärka strukturerna för det lokala arbetet utmärkt sig och kommit längst i det förebyggande arbetet. Mot bakgrund av detta har den nationella samordnaren tillsammans med dessa kommuner inrättat kommunala kunskapshus för att

värna demokratin mot våldsbejakande miljöer. Dessa kunskapsdrivna lokala nav ska utgöra en modell för hur kommuner och regioner kan optimera sina resurser för att stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande miljöer. Här samlas den kommunala expertisen och här finns samordningsansvaret för att på ett mer affektivt sätt möta utmaningarna i arbetet mot våldsbejakande extremism.

Försöken med kunskapshus behöver följas upp och utvärderas. Vi är i grunden positiva till modellen och fler kommuner borde, med hjälp och stöd av den nationella samordnaren, få möjlighet att starta kunskapshus.

Regeringen bör tillse att arbetet med kunskapshusen utvärderas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det bör utredas hur fler kommuner ska ges möjlighet att inrätta kunskapshus. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nationellt kunskapscentrum

Runt om i Sverige möter lärare, socialsekreterare, skolkuratorer, bibliotekarier, fritidspedagoger m.fl. män och kvinnor i olika åldrar som är inne i en radikaliseringsprocess eller som har frågor runt radikalisering. Det uppstår svåra frågor och komplicerade situationer där stort ansvar läggs på enskilda individer att agera rätt.

I dag saknas många gånger stöd till välfärdens personal runt hur de ska hantera frågor om våldsbejakande extremism. Röda Korsets hjälptelefon beskriver att många av deras samtal kommer från t.ex. lärare som vill ha stöd och råd. Vi anser inte att ansvaret för denna typ av rådgivning kan läggas på en enskild frivilligorganisation. Röda Korsets kompetens och uppgift är att i första hand stödja anhöriga och vänner. Det behöver därför inrättas ett nationellt kunskapscentrum för stöd till välfärdens personal i deras arbete mot och möten med våldsbejakande extremism. Ett sådant centrum skulle med fördel kunna byggas upp i anslutning till Segerstedtinstitutet i Göteborg. Regeringen bör därför tillse att det skapas ett nationellt kunskapscentrum för stöd till välfärdens personal i deras arbete mot och möten med våldsbejakande extremism. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Samordning och samverkan

Samverkan är avgörande för en gemensam, tydlig och effektiv agenda i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism. Kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan alla berörda nationella myndigheter spelar en viktig roll för att utveckla arbetet ytterligare. Frågor om förebyggande av våldsbejakande extremism kommer även på olika sätt att lyftas i de samråd som sker mellan regeringen och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund.

Kommunala handlingsplaner

I dag har cirka 200 kommuner tagit fram en handlingsplan mot våldsbejakande extremism. Vi anser att samtliga kommuner i Sverige bör ha en sådan handlingsplan för att inte riskera att stå handfallna eller fastna i byråkratiska svårigheter, utan i stället på

ett tydligt och konkret sätt vara förberedda och kunna agera för det fall att personer i kommunen radikaliserar.

En del kommuner saknar kunskap om våldsbejakande extremism och hur en handlingsplan ska utformas. Andra kommuner har inte resurser att på egen hand driva ett omfattande arbete mot våldsbejakande extremism. Det finns stora behov av samordning och att kommuner gemensamt gör insatser mot våldsbejakande extremism. I Värmland har länsstyrelsen gått in för att stötta och samordna kommunerna i deras arbete med att ta fram handlingsplaner och att genomföra dem. Det har inte minst varit värdefullt för de mindre kommunerna i länet. Vi tror det är en bra modell och ett komplement till den nationella samordnarens arbete. Länsstyrelserna bör därför, med utgångspunkt i den nationella samordnarens arbete, få i uppdrag att samordna och stödja kommunernas arbete med att ta fram handlingsplaner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nationell samordning mot våldsbejakande extremism

Den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism arbetar för att förbättra samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska även verka för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism samt främja utvecklingen av förebyggande metoder. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att det arbete som har påbörjats och nu pågår inte överges utan att det får fortsätta i en mer permanent form. Den nationella samordnarens verksamhet bör därför bli permanent genom att det skapas en ny myndighet med uppdrag att stödja och samordna andra aktörers arbete mot våldsbejakande extremism. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Den nya myndigheten bör även ges mandat att initiera forskning om våldsbejakande extremism och utvärdera olika vidtagna insatser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Samordning mellan kommuner och myndigheter

Samordningen mellan kommuner och myndigheter behöver förbättras. Det är av stor vikt att samarbetet och informationsutbytet mellan kommuner och myndigheter är välfungerande för att tidigt hitta personer som dras till våldsbejakande miljöer – ingen ska ramla mellan stolarna på grund av byråkrati. Att samla den breda, men ibland spretiga kunskap som myndigheter och kommuner kan besitta om en enskild person till en samlad helhet är prioriterat för att förhindra radikalisering. Samtidigt är det viktigt att bibehålla och upprätthålla hög rättssäkerhet i förfarandet och värna skyddet för den personliga integriteten. Det bör därför göras en översyn av relevant lagstiftning och regleringsbrev till berörda myndigheter i syfte att öka förutsättningarna för bättre samordning samtidigt som skyddet för den personliga integriteten värnas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Sociala medier

Ingen människa föds till våldsverkare för politiska eller religiösa syften. Att rekryteras till och radikaliserar inom ramen för våldsbejakande och antidemokratiska extremistgrupper är bl.a. en fråga om att mer eller mindre okritiskt tillgodogöra sig en världsbild där hat är drivkraften och våld det legitima medlet. I det samtida informationssamhället har internet i allt större utsträckning kommit att bli ett av flera verktyg för att sprida antidemokratiska budskap med syfte att rekrytera nya medlemmar. Detta faktum ställer stora krav på förmågan och viljan att kritiskt förhålla sig till information och ibland hårt vinklade budskap som förmedlas inom såväl traditionella som digitala medier.

I tidigare studier genomförda av Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen (från 2009 och 2010) har det konstaterats att internet har utvecklats till en allt viktigare arena för rörelser med antidemokratiska strävanden. Senare studier, såsom Våldsbejakande islamistisk extremism och sociala medier (Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (Cats), 2015) och Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet (Statens medieråd, 2013), bekräftar denna bild samt visar hur utåtriktade budskap och kommunikation i sociala medier, tillgängliga för allmänheten, används som verktyg för rekrytering och radikalisering.

Internet och sociala medier är ett informations- och kommunikationsverktyg för miljontals människor samt utgör även en del av modern krigföring och brottslighet. Konflikten i Syrien har kommit att kallas ”Det första YouTube-kriget”, som jämförelse till ”tv-kriget” som utvecklades under Vietnamkriget. Daish och dess anhängare utnyttjar internet och sociala medier till fullo för att rekrytera människor och sätta skräck i de som inte är beredda att acceptera dess våldsbejakande ideologi och praktik. Internet har över tid även kommit att bli allt viktigare för jihadiströrelser och terroristgrupper, vilket inte är något som enbart är kopplat till Daish, Syrien och Irak. Utvecklingen av detta har framförallt skett sedan slutet av 1990-talet och framåt – i takt med globalisering och den informationsteknologiska utvecklingen. Sociala medier och hemsidor har primärt använts som verktyg för propaganda och indoktrinering men också spridande av instruktioner om modus operandi eller sprängmedelstillverkning, och i dag utgör internet det största biblioteket för jihadistilitteratur.

Enligt Medierådets rapport så uppvisar de jihadistiska extremisterna tre särdrag som saknar motsvarigheter i de två övriga miljöerna:

1. Det finns religiösa urkunder som uppfattas som en absolut sanning och ett ideologiskt-religiöst facit i alla frågor.
2. Det finns religiöst betingade belöningar som saknas i de båda andra miljöerna. En jihadist får syndernas förlåtelse och Guds belöning i Paradiset efter sin död.
3. Jihadismen är en global och transnationell miljö. De svenska höger- och vänsterextremisterna är främst verksamma i Sverige och inriktade på att förändra svenska förhållanden. De jihadistiska budskapen rör i liten utsträckning svenska förhållanden utan gäller främst konfliktzoner som t.ex. Syrien, Afghanistan, Irak och Somalia. Det slutliga målet är upprättandet av en muslimsk världstat.

Att internet och sociala medier används för propaganda och rekrytering till extremistiska organisationer är i sig inget märkligt då världen rör sig allt snabbare mot ett digitalt samhälle. Enligt FN-organet Internationella teleunionen (ITU) använder 3,2 miljarder människor världen över internet och i Sverige är tillgången till internet

väldigt hög, exempelvis använder 96 procent av landets 17-åringar mobilen till internetanvändning. Av studien från Cats framgår att våldsbejakande extremistgrupper inte bara använder sig av Facebook, Twitter och Youtube utan också av plattformar som Ask.fm, Viber, Instagram, Whatsapp, Tumblr, Kik, Paltalk och Justpaste.it.

Om vi utgår från Facebook så konstateras det i Cats-studien att Facebook används som en plattform för svenskspråkiga grupper och profiler för att dels sprida officiell propaganda från terroristorganisationer som Islamiska staten och al-Qaida, dels för att sprida inofficiell propaganda till fördel för terroristorganisationer som Islamiska staten och al-Qaida. Facebook används som en plattform för försök till rekrytering, vilket bl.a. sker genom olika uppmaningar från personer som rest från Sverige till Syrien. Informationen som sprids sker dels från personer i Sverige och dels från personer som rest från Sverige till Syrien och Daish-kontrollerade områden. Hyllningar till våldsbejakande islamistiska ideologer och terroristorganisationers ledare sprids genom texter, bilder, fotografier och videos. Personer från Sverige som befinner sig i Syrien kommunicerar ”hem” till Sverige genom reseberättelser från Daish-kontrollerade områden. Inom dessa grupper finns ett flertal bakomliggande motiv och orsaker (humanitära, religiösa, ideologiska motiv tillsammans med önskan om martyrskap och något som kan ses som äventyr, våld, vapen och gemenskap) till att sympatisera med våldsbejakande islamistiska ideologier och rörelser samt argument för att någon ska resa till Syrien för att ansluta sig till IS. Ett antal faktorer varvas och överlappas.

Som angivits tidigare i denna motion så behövs det ytterligare forskning för att förklara vilken roll sociala medier har för radikalisering och rekrytering samt fler studier av dem som har anslutit sig till dessa organisationer. I dagsläget är det svårt att mäta exakt vilken effekt, eller inflytande, som sociala medier har och om det är en avgörande faktor i radikaliseringsprocesser och rekrytering. Sannolikt samspelar detta med den yttre fysiska miljön.

Det finns en rad möjliga åtgärder att vidta för att minska informationsflödet och/eller göra informationen mindre tillgänglig på sociala medier – detta är dock knappast en lösning för att komma åt grogrunden och orsakerna till problemet med våldsbejakande extremism. Våldsbejakande extremism är i första hand att betrakta som ett demokratiproblem snarare än ett sociala medier-problem. Personer som sympatiserar med icke-demokratiska rörelser och som med våld och hot om våld vill och försöker upprätta en auktoritär stat, lär sannolikt inte påverkas nämnvärt om exempelvis en Facebook-sida stängs ner. Strategiska åtal av enskilda individer som driver webbplatser skulle kunna ha en avskräckande effekt, men har i extremistiska sammanhang inte visat sig verkningsfullt, enligt rapporten från Statens medieråd. I Storbritannien har insatserna på internetområdet främst gällt försök att stänga webbplatser och/eller åtala utgivarna bakom dem, vilket inte heller det har varit framgångsrikt för en minskning av de budskap som myndigheterna velat stoppa. Därmed inte sagt att inte mycket kan göras i förebyggande syfte för att minska riskerna för att framförallt unga attraheras av och rekryteras till våldsbejakande extremistmiljöer.

Sammantaget finns en mångfald av strategier, mekanismer och processer som kan leda till radikalisering och omfattandet av våldsbejakande budskap. Att försöka förhindra dessa var och en för sig synes inte vara meningsfullt, varför våra förslag till åtgärder ligger på en mer övergripande strukturell nivå med syfte att såväl stärka individens förmåga att kritiskt värdera och tolka medierade budskap som att undersöka vilket ansvar och åtgärder som kan kopplas till själva plattformarna som möjliggör den massiva spridningen.

Medie- och informationskunnighet (MIK) i skolan

I dagens informationssamhälle är det centralt att medborgarna är medie- och informationskunniga, vilket bl.a. innebär att de kan finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter. Medieanvändare behöver ha förmåga att kritiskt värdera, analysera och förstå såväl online- som offlinematerial samt kunna ifrågasätta och jämföra olika informationskällor, ta del av oberoende undersökningar och kunna värdera texter, ljud- och bildmaterial. Såväl Unesco som EU-kommissionen har konstaterat att MIK är en förutsättning för demokratiskt deltagande och ett fullvärdigt medborgarskap.

I det samtida medielandskapet har gränserna mellan text och bild och mellan producent och konsument blivit otydliga och Statens medieråd menar i sin rapport *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet* att det som numera krävs av medborgarna är en form av multilitteracitet. När enskildas uppfattning om omvärlden i allt större utsträckning baseras på mediernas rapportering är det också av vikt att barn och unga får lära sig MIK tidigt. Kartläggningar av samtida våldsbejakande extremism framhåller internet som ett mycket viktigt, eller till och med det viktigaste verktyget, för rekrytering och radikaliseringsarbete. Det kan också konstateras att behovet av främjandeåtgärder för en kritisk användning av internet och sociala medier blir allt större. Trots detta saknas i dag större praktiska MIK-projekt med syfte att förebygga extremism. Ett framgångsrikt förebyggande arbete med syfte att stärka ungas motståndskraft mot våldsbejakande och antidemokratiska budskap bör ta sitt ursprung i att stimulera deras generella förmågor till kritiskt och analytiskt tänkande. Att försöka motverka extremism genom kampanjer där statliga aktörer upplyser unga om vissa ideologiers förkastlighet leder lätt till motsatsen – en radikaliseringsarbete av de individer som attraheras av extremistiskt tankegods. När staten fördömer en ideologi fungerar detta snarare som ytterligare ett argument för extremistens avståndstagande från majoritetssamhället. Att unga får lära sig att förstå hur budskap konstrueras i propagandistiska syften ger dem verktygen att själva kunna genomskåda falsk eller vinklad information. För syftet att stärka unga mot rekryteringsbudskap är detta också mer ändamålsenligt och effektivt än att hävda att vissa uppfattningar är felaktiga. Statens medieråds bedömning, vilken Vänsterpartiet delar, är att det i nuläget endast är genom skolan som alla barn och unga kan nås av en fullgod MIK-undervisning. Det finns goda exempel på lokal och regional nivå, men dessa saknar resurser att nå alla på en nationell nivå.

Statens medieråd har ett pågående arbete för att öka medie- och informationskunnighet bland barn och unga som även syftar till att stärka dem mot antidemokratiska och våldsbejakande budskap på internet och i sociala medier. Statens medieråd har fått ett särskilt uppdrag att under 2016 stärka detta arbete genom att utveckla, översätta och sprida utbildningsmaterialet *MIK för mig*, respektive delar av det material som ingår i *No Hate Speech Movement* (dnr Ku2016/01622/LS). Detta är ett viktigt steg och Vänsterpartiet kommer att följa detta arbete noga.

Rekrytering via sociala medier

Traditionella medier lyder under yttrandefrihetslagen men för sociala medier gäller lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor (BBS-lagen). I BBS-lagen finns bestämmelser som reglerar ansvar och befogenheter för den som tillhandahåller

den tjänst som gör kommunikationen möjlig. Ansvarvaret går ut på en skyldighet att informera om vem som driver tjänsten, en skyldighet att ha tillsyn över den kommunikation som äger rum med hjälp av tjänsten och en skyldighet att ta bort meddelanden som uppenbart innebär vissa uppräknade brott eller att hindra att meddelandena sprids vidare. Befogenheterna för den som tillhandahåller den elektroniska anslagstavlan är utformade som en rätt att ta del av meddelanden för att kunna utöva tillsynen.

BBS-lagen tillkom i vad som kan kallas för internets barndom och trots att lagen funnits i snart 20 år så har den tillämpats i väldigt liten utsträckning, särskilt i fråga om att pröva ansvarsfrågor straffrättsligt. Däremot har BBS-lagen använts i skadeståndsmål mot bloggar och deras kommentarsfält och då har den enskilde bloggaren ansetts vara ansvarig. Att lagen är oprövad är ur flera aspekter problematiskt då det uppenbarligen finns ett behov av lagstiftning som innehåller bra och rättssäkra mekanismer för att ha tillsyn över t.ex. Facebook-sidor och andra sociala medier.

Det är kring näthatsfrågor som debatten varit som mest omfattande beträffande sociala medieföretags ansvar. I exempelvis Tyskland har den tyska staten satt press på Facebook och andra liknande företag för att få stopp på näthatet. Strax innan julen 2015 träffade tyska staten och företagen en överenskommelse om att tysk lag ska följas och att det ska bli lättare att anmäla inlägg. Facebook har dock understrukit att de är ett teknikföretag och inte en publicist.

Vänsterpartiets uppfattning är att det principiellt sett alltid är den som publicerar ett budskap/meddelande som är ansvarig för meddelandets innehåll. Det går dock inte att bortse från att de sociala medieplattformarna har en stor och betydelsefull roll genom att de möjliggör en omfattande spridning av olika budskap. Oavsett om dessa plattformar ska betraktas som renodlade tekniklösningar eller anses ha någon form av publicistansvar så behöver frågan noggrant ses över.

Våren 2016 presenterades ett betänkande, *Integritet och straffskydd* (SOU 2016:7), som innehöll förslag som syftar till att komma åt hat och hot på nätet och stärka det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten. Betänkandet innehöll bl.a. förslag till ändringar av BBS-lagen. Just dessa ändringsförslag saknar dock betydelse för frågan om våldsbejakande extremism, men flera viktiga frågor om BBS-lagens tillämpningsområde och funktionalitet berördes häri. BBS-lagen innehåller redan i dag bestämmelser som har bäring på frågor som rör våldsbejakande budskap (se exempelvis lagens 5 § och hänvisningarna till brottsbalkens bestämmelser om uppvigling och olaga våldsskildring). Även om BBS-lagen nyligen varit föremål för en utredning så anser Vänsterpartiet att en ny utredning bör företas. Dels för att den nyss genomförda utredningen varken hade till uppgift eller berörde frågan om våldsbejakande extremism, dels för att det finns stora behov av att reformera och uppdatera lagen. En ny utredning bör ta sin utgångspunkt i hur BBS-lagen bättre ska kunna tillämpas vid spridning av såväl våldsbejakande extremistiska budskap som försök till rekrytering till sådana miljöer samt syfta till att förtydliga lagens tillämpningsområde, klargöra frågor om ansvarssubjekt och jurisdiktion.

Att utvidga och skärpa lagstiftning som BBS-lagen som reglerar förhållanden på internet, publicering av information och informationsflöden på elektroniska anslagstavlor, kan få påverkan på samhällsdebatten och nyhetsrapporteringen på sociala medier. Yttrandefriheten kan dock svårligen sägas vara ämnad att i sig skydda spridning av uppgifter eller information som innebär brott. I den mån ett budskap är att anse som brottsligt så är det ju brottsligt att uttrycka det, oavsett hur det uttrycks. Avvägningen

mot yttrandefriheten har då gjorts redan vid kriminaliseringen av själva yttrandet/budskapet. Att publicering eller annan spridning av sådana meddelanden hindras bör därför inte i sig ses som en förlust för yttrandefriheten.

Konsekvensen av ett utökat ansvar för den som tillhandahåller den elektroniska anslagstavlan kan bli starkare inslag av förhandsgranskning av kommentarsfunktioner och en omotiverat hård själv censur. Om kraven på tillhandahållaren blir för stora kan effekten i förlängningen bli att färre aktörer överhuvudtaget tillhandahåller möjligheter för enskilda att publicera inlägg i olika forum. En sådan utveckling kan givetvis ses som en förlust för yttrandefriheten och den fria samhällsdebatten. Att skärpa lagstiftning som direkt eller indirekt begränsar yttrandefriheten kan således få oönskade konsekvenser. En inskränkning av de grundlagsskyddade yttrande- och informationsfriheterna för att värna demokratin riskerar att få en kontraproduktiv effekt där det som avsågs att skyddas istället skadas genom den vidtagna åtgärden. Det är därför av stor vikt att frågan utreds och att nogsamma avvägningar görs mellan behovet att förebygga/motverka våldsbejakande extremism och att värna yttrandefriheten samt att ett eventuellt utökat rättsligt ansvar utformas på ett rimligt och funktionellt sätt.

Mot bakgrund av detta bör det tillsättas en utredning som får till uppgift att se över om och hur sociala medieföretag kan involveras i arbetet för att motverka radikalisering och rekrytering till våldsbejakande extremistmiljöer och vilket eventuellt rättsligt ansvar som kan och bör åläggas dem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utredningen bör även uppdras att göra en övergripande översyn av lagen (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlur (BBS-lagen) med särskilt fokus på frågan om våldsbejakande extremism och med syfte att lagen ska förtydligas och bli mer lätt att tillämpa samt att det, i den mån det bedöms vara behövt och motiverat, föreslås skärpningar av BBS-lagen och angränsande lagstiftning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Övriga insatser

Försvåra för vapensmuggling

Vänsterpartiet är generellt sett kritiskt till höjda straff och ökad kriminalisering. När det gäller just vapenlagstiftningen så har Vänsterpartiet dock haft en delvis annorlunda inställning och sett positivt på att skärpa vapenlagstiftningen (exempelvis genom att höja straffminimum för grovt vapenbrott) och på andra sätt hindra förekomsten och användningen av illegala vapen i Sverige. Vi har även i våra tidigare budgetmotioner anslagit mer resurser till tullen för att öka kontrollerna och få större möjligheter att beslagta vapen som smugglas in illegalt. Den här typen av åtgärder måste dock alltid kombineras med sociala insatser och andra åtgärder för att förebygga brott.

När det gäller just handgranater så omfattas inte handgranater av vapenlagens tillämpningsområde utan omfattas i stället av bestämmelserna i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE). Om handgranater klassas som vapen skulle det ge tullen och polisen bättre befogenheter. Tullen har tidigare framfört klagomål om att de både saknar resurser att hitta handgranater och saknar befogenheter. Eftersom handgranater inte heller finns med i uppräknningen i EU:s tullregler räknas det inte som

smuggling att föra in handgranater från ett annat EU-land utan tillstånd. Det innebär dels att tullen inte har befogenhet att beslagta och förverka handgranater, dels att personer som grips med en handgranat inte blir dömd för vapenbrott.

Hösten 2015 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att se över dels straffbestämmelserna i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, dels bestämmelserna i lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen avseende kontroll av införsel av brandfarliga och explosiva varor samt lämna förslag till författningsändringar på respektive område. Mot bakgrund av detta så avvaktar Vänsterpartiet med att lämna några egna förslag på detta område.

Permanent den nationella stödtelefonen

Sedan den 16 november 2015 bemannar Röda Korset en stödtelefon som riktar sig till familj och närstående som är oroliga för att någon närstående ska ansluta sig till våldsbejakande extremistiska rörelser i Sverige eller utomlands. Utifrån den information som vi tillgodogjort oss, framförallt vid ett besök hos Röda Korset, så framstår det som att hjälptelefonen fyller en viktig funktion och att det finns ett behov av att den får vara kvar. Det är en viktig poäng med att det är just en välkänd och etablerad icke-statlig instans som människor kan vända sig till med sin oro och sina frågor. Regeringen bör därför tillse att pilotverksamheten med Röda Korsets stödtelefon blir permanent. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Socialt förebyggande arbete och sociala insatsgrupper

Brottsförebyggande arbete syftar till att systematiskt och kunskapsbaserat arbeta mot brottslighetens orsaker och att begränsa möjligheterna att begå brott.

Brottsförebyggande arbete sker i nära samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer, föreningar och trossamfund, framförallt på lokal nivå. Brottsbekämpande myndigheters förebyggande arbete riktar sig framförallt till potentiella riskgrupper och mot potentiella brottstillfällen. Med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling inom ett visst geografiskt område kan t.ex. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen bidra med relevant information vid framtagandet av lokala problembilder som kan guida och styra såväl det lokala brottsförebyggande arbetet som det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism. För att det brottsförebyggande arbetet ska vara effektivt och framgångsrikt krävs att samtliga relevanta aktörer på lokal nivå samverkar i framtagandet av problembilden och i genomförandet av de åtgärder som följer av den. På så sätt skapas förutsättningar för statliga myndigheter, kommunala verksamheter och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund, att utifrån ett helhetsperspektiv kunna arbeta målinriktat tillsammans. Brå sprider kunskap och ger kvalificerat metodstöd till brottsförebyggande aktörer för att de ska kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån lokala förutsättningar.

I säkerhetspolisens rapport *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige* (2010) förordas förebyggande åtgärder och arbete som det huvudsakliga sättet att bemöta och motverka våldsbejakande islamistisk extremism. Vänsterpartiet anser att det förebyggande arbetet utöver generella välfärdssatsningar bör bestå i samordnade

insatser mellan aktörer på både nationell, regional och lokal nivå samt givetvis även engagera och inkludera civilsamhällesaktörer, skolan och fritidsverksamheter, trossamfund och i lämpliga fall delar av näringslivet. Befintliga avhopparverksamheter kan komplettera det förebyggande arbetet och bör ske på initiativ och utföras av aktörer inom det civila samhället. Även erfarenheter och kunskaper från brottsförebyggande arbete generellt bör tillvaratas i högre grad. I årets höstbudgetproposition finns flera satsningar av brottsförebyggande art på exempelvis lokal nivå och medel avsätts även till avhopparverksamheter för att underlätta för människor att lämna ett liv i kriminalitet.

Förebyggande åtgärder på lokal nivå är nödvändiga eftersom det är där som våldsbejakande extremistgrupper verkar. Det är viktigt att fritidsledare, lärare, personal inom socialtjänsten och polisen har kunskap om extremism och kan upptäcka radikaliserings- och bemöta extrem och våldsbejakande retorik. Arbetet med olika sociala åtgärder och sociala insatsgrupper bestående av polis, socialarbetare och lokalt engagerade med specialkunskap om radikala miljöer behöver vara långsiktigt och fokuserat i socialt utsatta områden.

Regeringen bör tillse att det görs en uppföljning av rapporten *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser* som Nationella operativa avdelningen hos polisen tog fram 2015 och att det utifrån uppföljningen föreslås lämpliga åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Vidare bör lämplig aktör, förslagsvis den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, ges i uppdrag att ta fram riktlinjer för konkreta förebyggande insatser på lokal nivå och vid behov bistå med hjälp och vägledning för att arbetet ska implementeras och komma igång. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Maj Karlsson (V)

Linda Snecker (V)